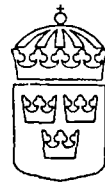

Regeringens proposition

1985/86: 34

om ändring i lagen (1957: 577) om prästval

Prop.
1985/86: 34

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 24 oktober 1985.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Bo Holmberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att prästvalslagen ändras så att det blir möjligt att tillsätta en särskild kyrkoherde i Visby pastorat.

Prop. 1985/86: 34   Förslag till

Lag om ändring i lagen (1957: 577) om prästval

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1957: 577) om prästval
dels att 43 § skall upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 43 § skall utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986.

Utdrag ur regeringsprotokollet den 24 oktober 1985

Närvarande: statsrådet I. Carlsson, ordförande, och statsråden Lundkvist, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Bodström, Göransson, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, Lindqvist

Föredragande: statsrådet Holmberg

Proposition om ändring i lagen (1957: 577) om prästval

1 Inledning

I 43 § lagen (1957: 577) om prästval föreskrivs att kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat tillsätts i och med tillsättning av biskopstjänsten i stiftet. Bestämmelsen har sin grund i att det på 1500-talet föreskrevs att den som fullgjorde biskops uppgifter på Gotland, den s. k. superintendenten, också skulle vara sockenpräst i Visby och åtnjuta detta ämbetes inkomster av tionden och annat. Visby pastorat utgjorde därigenom prebende, dvs. inkomstkälla, för superintendenten och sedermera för biskopen i Visby stift. Liknande anordningar förekom på andra håll i landet. Under hand avvecklades biskoparnas prebenden med undantag för Visby pastorat. Det ansågs att prebendarien såsom biskop i landets till areal och folkmängd minsta stift kunde i större omfattning än i övriga stift påräknas personligen delta i församlingsvården.

Biskopen i Visby stift utövar alltså, förutom sin biskopstjänst, också kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat. Motsvarande ordning finns inte i något annat stift.

Domkapitlet i Visby har i en skrivelse till regeringen anhållit om att en särskild kyrkoherdetjänst inrättas i Visby pastorat. Av handlingarna framgår att den nuvarande tjänst innehavaren har uttalat sig för den föreslagna lösningen. Visby församling har i yttrande till domkapitlet biträtt domkapitlets anhållan. Kammarkollegiet har efter remiss tillstyrkt domkapitlets begäran och föreslagit att Visby pastorat får en egen kyrkoherde.

1985 års kyrkomöte har i skrivelse till regeringen anmält att det med bifall till en i ämnet väckt motion har biträtt den av domkapitlet i Visby och Visby församling förordade ändringen samt tillstyrkt ett förslag till ändring i prästvalslagen (mot. 1985: 98, KL26, kskr 31). Kyrkomötets skrivelse och kyrkolagsutskottets betänkande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1 och 2*.

För att göra det möjligt att tillsätta en särskild kyrkoherde i Visby pastorat krävs ändring i prästvalslagen. Jag avser att nu ta upp denna fråga.

2 Föredraganden

Mitt förslag: Kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat skall inte längre tillsättas i och med tillsättning av biskopstjänsten i stiftet.

Skälen för mitt förslag: Visby stift är det till folkmängden minsta av stiftet. Trots detta är de till biskopstjänsten hörande arbetsuppgifterna av den omfattningen att det är svårt att förena dessa med de uppgifter som ankommer på kyrkoherden i ett pastorat av Visbys storlek med över 20 000 invånare. Den nuvarande ordningen avspeglar en äldre tids förhållanden och tar inte hänsyn till den betydelse som stiftet under detta århundrade har fått genom att de svarar för insatser inom området för den icke lagreglerade kyrkliga verksamheten. En betydande del av biskoparnas arbetsuppgifter ligger i dag inom detta område och ställer krav på initiativ och ledning från deras sida. Rikskyrkliga uppdrag tar också större del av deras tid i anspråk än tidigare. För Visby pastorat är det en uppenbar olägenhet att kyrkoherdetjänsten alltjämt är kombinerad med biskopstjänsten i stiftet. Jag anser därför att det är väl motiverat att tillsätta en särskild kyrkoherde i Visby pastorat. Mitt förslag innebär däremot inte inrättandet av en domprosttjänst i pastoratet.

Som jag inledningsvis har nämnt föreskrivs i 43 § lagen (1957:577) om prästval att kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat tillsätts i och med tillsättning av biskopstjänsten i stiftet. Denna bestämmelse måste upphävas för att den av mig föreslagna reformen skall kunna genomföras. Enligt punkt 9 övergångsbestämmelserna till regeringsformen skall bl. a. grundläggande föreskrifter om prästerliga tjänster i svenska kyrkan och om stiftsmyndigheter meddelas i lagen om svenska kyrkan eller i annan lag, som stiftas av riksdagen efter yttrande av kyrkomötet. Kyrkomötet har emellertid för sin del redan tillstyrkt den ändring i prästvalslagen som behövs för att genomföra den önskade reformen. Förslaget kan därför föreläggas riksdagen. Det får sedermera ankomma på behörig myndighet att i vederbörlig ordning entlediga biskopen i Visby stift från kyrkoherdetjänsten i pastoratet och att på nytt tillsätta denna tjänst.

Jag vill i sammanhanget nämna att särskiljandet av kyrkoherdetjänsten i pastoratet och tillsättandet av en särskild kyrkoherde har beräknats medföra en årlig merkostnad för kyrkofonden av ca 43 000 kr. Dessa kostnader kan finansieras genom besparingar för kyrkofonden på andra områden.

För biskopen i Visby stift gäller vissa särskilda föreskrifter med anledning av att biskopen också innehar kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat. Det får ankomma på regeringen att upphäva dessa föreskrifter. Vidare ankommer det på regeringen att fastställa ny tjänsteorganisation för prä-

terna i Visby pastorat. Jag avser att sedermera återkomma till regeringen i dessa frågor. Prop. 1985/86: 34

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom civildepartementet upprättats ett förslag till lag om ändring i lagen (1957: 577) om prästval.

4 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslaget.

5 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

1985 ÅRS KYRKOMÖTE

KYRKOMÖTETS SKRI-
VELSE 1985: 31 1985-03-14

Regeringen

Kyrkolagsutskottets betänkande 1985: 26 med anledning av motion om avskiljande av kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat från biskopstjänsten i Visby stift

Med överlämnande av nämnda betänkande får jag anmäla att kyrkomötet den 14 mars 1985 bifallit vad utskottet hemställt.

Göran Åstrand

Bengt Törnell

.

Kyrkolagsutskottets betänkande

KL 1985:26

1985:26

med anledning av motion om avskiljande av kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat från biskopstjänsten i Visby stift

Till utskottet har hänvisats motion 1985:98 av *Torsten Gustafsson m. fl.*, vari yrkas att kyrkomötet hos regeringen anhåller om åtgärder för att kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat avskiljs från biskopstjänsten i enlighet med vad domkapitlet i Visby och Visby församling har begärt samt att 43 § lagen (1957:577) om prästval upphäves.

I. Kort historik

Under medeltiden hörde Gotland till Linköpings stift. Sedan Sverige vid freden i Stettin år 1570 uttryckligen avstått Gotland till Danmark blev ön ett särskilt stift under ledning av en superintendent. Genom freden i Brömsebro år 1645 återförenades Gotland med Sverige. År 1772 upphöjdes Visby stift till biskopsdöme.

Enligt öppet brev från danske konungen 1592-06-04 skulle superintenden- ten på Gotland tillika vara sockenpräst i Visby och åtnjuta detta ämbetes inkomster av tionden och annat. Denna anordning med Visby pastorat som prebende åt biskopen fortsatte sedan Gotland blivit svenskt. – I löneregle- ringsresolutionen 1873-10-10 för biskopen i Visby stift föreskrevs bl. a. att biskopen skulle åtnjuta kyrkoherdelönen i Visby stads- samt norra och södra landsförsamlingars pastorat.

Biskoparnas prebenden avvecklades efter hand. År 1916 indrogs med undantag av Visby då återstående prebenden mot ersättning ur biskopslöne- regleringsfonden. Vid anmälan för Kungl. Maj:t 1915-10-13 av fråga om framläggande av förslag till avveckling uttalade departementschefen att lämpligheten av en indragning av Visby prebende torde böra sättas i fråga med hänsyn till att prebendarien såsom biskop i rikets till areal och folkmängd minsta stift torde kunna i större omfattning än i övriga stift påräknas personligen deltaga i församlingsvården. I anslutning till detta uttalande, som både riksdag och kyrkomöte lämnade utan erinran, förklarade Kungl. Maj:t i löneregleringsresolutionen 1919-08-29 för Visby stads- och landsförsamlingars pastorat att Kungl. Maj:t fann i ärendet väckt förslag om upphörande av pastoratets egenskap av prebende åt biskopen i stiftet ej föranleda något åtgärd.

I punkt 5:0 förordningen (1936:578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill

avsedda medel föreskrevs att – frånsatt att biskopen i Visby stift skulle såsom prebende inneha kyrkoherdetjänsten i Visby församlings pastorat – biskopstjänst inte fick förenas med annan allmän tjänst. Vidare fanns i 5 § 1 mom. prästlönereglementet (1951:577) en bestämmelse om att vad av ålder gällt om kyrkoherdetjänstens i Visby pastorat egenskap av prebende åt biskopen i Visby stift fortfarande skulle äga tillämpning.

Biskopen innehar som prebendekyrkoherde tjänstebostad i prästgård i Visby. Det åligger Visby pastorat att underhålla prästgården liksom att vid behov om- eller nybygga husen på den.

2. Gällande ordning

I lönehänseende är föreningen av biskops- och kyrkoherdetjänsterna ordnad så att biskopen ur kyrkofonden uppbär de avlöningsförmåner som hör till biskopstjänsten. Varje år betalar sedan pastoratet till kyrkofonden ett belopp som i allt väsentligt motsvarar den kontanta årslönen för en kyrkoherde i ett pastorat av Visby storlek (Kungl. Maj:ts beslut 1974-05-10).

I ett Kungl. Maj:ts beslut 1962-11-16 har domkapitlet i Visby bemyndigats att meddela förordnande för en av komministrarna i Visby pastorat att tills vidare i stället för kyrkoherden där ha ansvaret för kyrkobokföreningen och tillsyn över kyrkoarkivet i församlingen. – I övrigt har enligt uppgift i ärendet aldrig gjorts några försök att i detalj reglera avvägningen mellan biskopens stifts- och församlingstjänst.

Även i andra hänseenden än de nu nämnda är de förenade biskops- och kyrkoherdetjänsterna föremål för särreglering. I 43 § lagen (1957:577) om prästval föreskrivs att kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat tillsätts i och med tillsättning av biskopstjänsten i stiftet. I cirkuläret 1965-12-17 ang. vissa bestämmelser i anledning av prästlönereglementets upphävande m. m. finns ett särskilt avsnitt om tjänstebostad för biskopen i Visby stift och i cirkuläret 1937-04-30 ang. biskopsgårds förvaltning m. m. en föreskrift om besiktning i "den av biskopen i nämnda stift disponerade prästgården" för tillsyn över den på kyrkofondens bekostnad anskaffade möbleringen.

3. Utskottet

Tjänsten som biskop och kyrkoherde i Visby är numera unik inom Svenska kyrkan. Sedan domprosttjänst inrättades i Härnösand 1913 finns inte i något annat stift motsvarande tjänsteförening. Enligt 43 § prästvalslagen tillsätts kyrkoherdetjänsten i Visby "i och med tillsättningen av biskopstjänsten i stiftet." Biskopen/kyrkoherden utövar alltså båda tjänsterna och det har aldrig gjorts några försök att i detalj reglera avvägningen mellan hans stifts- och församlingstjänst. I övrigt står det kyrkoherden fritt att leda arbetet inom pastoratet i den utsträckning han finner lämpligt och möjligt med hänsyn till övriga uppdrag. Möjligheten att överlämna uppdrag till de andra prästerna, är helt oreglerad och bygger närmast på den grad av förtroende som råder

mellan kyrkoherden och hans medarbetare. Kyrkoherden är alltså förman för pastoratets präster. Hans engagemang i församlingen stannar dock ej vid detta. Han är självskriven ledamot av kyrkorådet i Visby församlings pastorat och ingenting hindrar att han väljs till dess ordförande – något som hittills varit regel. I kyrkofullmäktige är kyrkoherden ej ledamot, men har sedvanlig närvaro- och yttranderätt.

Biskopen har sålunda en dubbelställning. Han skall som kyrkoherde leda den kyrkliga verksamheten i församlingen och samtidigt som biskop utöva tillsyn över vissa delar av pastoratsförvaltningen via stiftsmyndigheterna. Självfallet uppkommer det här lätt besvärliga jävssituationer.

Den naturligaste lösningen syns vara att utforma organisationen i Visby på samma sätt som tidigare skett i andra stift, dvs. att biskops- och kyrkoherdetjänsterna skiljs åt. Beträffande kyrkoherdetjänsten är det lätt att se skäl för en sådan lösning. Visby församling är en efter svenska förhållande befolkningsmässigt stor "domkyrkoförsamling" – endast Uppsala, Linköping, Karlstad och Luleå är större. Därtill kommer turismen. Visby är centrum för turismen på Gotland. Här skall endast erinras om att mellan 300 000 och 350 000 turister besöker stiftet varje år. Ledningen och det yttersta ansvaret för församlingsarbetet är ett heltidsarbete och kan lika litet som i andra motsvarande fall delas på flera.

Att ta ställning till en renodlad biskopstjänst enbart utifrån invånarantalet är meningslöst. Sammantaget torde uppgifterna i biskopsämbetet samt uppdragen som ordförande i domkapitel och stiftsnämnd samt de centrala uppgifterna inom den s. k. frivilliga kyrkliga verksamheten på stiftsplanet väl motivera tjänsten. Därtill kommer att biskopen i Visby stift tagits i anspråk för rikskyrkliga uppdrag i minst samma utsträckning som andra biskopar. En sammanställning för de sex senaste åren visar att biskopen varit frånvarande från stiftet för rikskyrkliga och internationella uppdrag i allt högre grad.

Till detta kan läggas en demokratisk synpunkt. Det är värt notera att det nuvarande tillsättningsförfarandet inte tar särskilt stor hänsyn till Visby församling. Sammankopplingen med biskopstillsättningen gör att församlingsmedlemmarnas inflytande på valet av sin kyrkoherde är vida mindre än inom andra "domkyrkoförsamlingar" i Svenska kyrkan. I övriga "domkyrkoförsamlingar" ingår val som en del av tillsättningen av domprosttjänsten även om det ej är utslagsgivande. Vid biskopsvalet 1980 representerade sex elektorer Visby (37 % av befolkningen) men stiftet i övrigt stod för 65 elektorer. Därtill kommer att till biskop och därmed också till kyrkoherde kan utnämnas även den som ej uppfyller prästvalslagens krav för "vanlig" kyrkoherdetjänst.

Sammanfattningsvis finner utskottet sålunda starka skäl tala för den ändring som domkapitlet i Visby och Visby församling nu förordat.

Vad särskilt gäller upphävandet av 43 § i lagen (1957:577) om prästval, tillstyrkes detta i konsekvens med det ovan sagda. Förslag till rättslig reglering av detta har upprättats inom utskottet och biläggas dess yttrande.

Med hänvisning till vad sålunda anförts hemställer utskottet att kyrkomötet bifaller motionen 1985:98 och för sin del tillstyrker det upprättade lagförslaget.

Stockholm den 11 mars 1985

På kyrkolagsutskottets vägnar
KARL-ERIK JOHANSSON

Anders Karlberg

Närvarande: Karl-Erik Johansson ordf., Gustav Öberg, Thyra Håkansson, Solveig Fridh, Gunnar Lindberg, K-A Johansson, Torsten Gustafsson, Thore Månsson, Thomas Söderberg, Fritz Walfridsson, Berith Öhrnberg, Ingemar Björck, Nils Glimelius, Per Wihlborg och Karl-Gustav Lindelöw.

* Ej närvarande vid slutjusteringen.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1957:577) om prästval

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1957:577) om prästval
dels att 43 § skall upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 43 § skall utgå.

Denna lag träder i kraft den

